

Б90

3356р

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА

БУКОВИНСЬКИЙ АДРІАН ЙОСИПОВИЧ

УДК 17.023.32

СІМ'Я ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН В УКРАЇНІ

09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філософських наук

Київ – 2012

НБ НПУ ім. М.П. Драгоманова

8254

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі соціальної філософії та філософії освіти Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України.

Науковий керівник – кандидат філософських наук, доцент
Папченко Леся Миколаївна,
Інститут вищої освіти НАПН України,
старший науковий співробітник відділу змісту,
філософії та прогнозування вищої освіти.

Офіційні опоненти: доктор філософських наук, професор
Вашкевич Віктор Миколайович,
Національний педагогічний університет імені
М.П. Драгоманова, професор кафедри
управління та євроінтеграції;

кандидат філософських наук, доцент
Бойченко Михайло Іванович,
Київський національний університет імені
Тараса Шевченка, доцент кафедри філософії.

Захист відбудеться «22» березня 2012 р. о 15.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.16 Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитися у науковій бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий «21» лютого 2012 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н.В. Крохмаль

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Сучасне українське суспільство називають перехідним, у якому трансформації відбуваються на рівні соціальних, політичних, культурних, економічних процесів. Звичайно, ці зміни не можуть не стосуватися й важливого його соціального інституту – сім'ї. Незважаючи на те, що для стабільної сім'ї характерні традиціоналізм і консерватизм, вона не може не відчувати на собі вплив провідних тенденцій сучасного соціального розвитку.

Такі фактори, як вплив європейських зразків гендерних відносин, нівелювання українських культурних традицій, прояви аномії пострадянського суспільства, демографічна криза створили передумови падіння авторитету сім'ї. Цьому сприяв і такий важливий процес, як певний відхід від релігійних традицій. Адаже саме релігія укорінює в суспільній свідомості цінності моральної поведінки. Трансформаційні процеси в суспільстві, відповідно, призводять до збільшення девіацій у сімейних відносинах.

Такі проголошені демократичними державами принципи, як лібералізм, індивідуалізм, економічна незалежність жінок, окрім очевидних позитивних результатів для окремої особистості, мають ще й приховані негативні наслідки для сім'ї в цілому. У суспільстві, де права людини всебічно захищені, будь-який сімейний конфлікт може закінчитися руйнуванням сім'ї. І це є негативним, латентним наслідком впровадження норм сучасної західної цивілізації. Суспільство, що проголошує цінності індивідуалізму й незалежності, все менше втручається в особисте життя людей, молодь усе рідше зважає на громадську думку. Тому врегульовані шлюбом статеві відносини, усе частіше набувають неінституціоналізованих форм.

Протягом століть сім'я вважалася однією з найбільш значущих трансляторів та ретрансляторів традицій, звичаїв, культурних, етнічних, моральних цінностей народу, вона виконувала і продовжує виконувати специфічні, тільки їй притаманні функції по народженню, утриманню та соціалізації нових поколінь. Але наступ аномії призвів до депопуляції населення та погіршенню виховання підростаючого покоління, наслідком чого є безпрецедентне зростання дитячої й підліткової злочинності, соціального сирітства, дитячої проституції тощо.

У той же час в сучасній літературі поширеною є думка про те, що саме в період криз зростає роль і значення сім'ї як важливого буфера між індивідом і соціальними змінами. Вона виявила себе достатньо функціональною системою, що володіє високою здатністю до адаптації у будь-якій обстановці.

Безумовно, що суспільство зацікавлене у благополучній сім'ї, яка здатна виростити повноцінну дитину, справжню особистість, громадянина, який зміг би побудувати або підтримувати справедливий, правовий та економічно ефективний соціум. Саме сім'я виступає гарантом не лише адаптації людини в соціумі, але інституцією з відтворення цілісності родового життя громади.

Разом з тим, відсутні спеціальні дослідження, які б дали можливість виявити основні суперечності, що мають місце в даній сфері, а також намітити ті заходи, які дозволять розробляти нові та коригувати вже існуючі соціальні програми, налагодити ефективну систему взаємодії держави, громадськості з сім'єю. Для цього необхідно забезпечити вивчення механізмів розробки і реалізації сімейної політики, уточнення її специфіки, структури, функцій, шляхів удосконалення у глобалізаційному наступі тощо.

Ступінь наукової розробленості проблеми. Дослідження сімейної проблематики має кілька напрямів. Вивчення ролі сім'ї як найважливішого соціального інституту знаходимо у працях класиків соціології – Е. Дюркгейма, О. Конта, П. Сорокіна, Г. Спенсера, Т. Парсонса та ін. Аналіз тенденцій розвитку сучасної сім'ї як соціального інституту подано у працях Е. Бьорджесса, Дж. Боссарда, У.Дж. Гуда, К. Кіркпатріка, Г. Локка, М. Німкоффа, У. Огборна, Р. Уїнча, Р. Хілла, К. Циммермана, М. Елмера та ін.

В оцінці процесів, що відбуваються у сфері шлюбно-сімейних відносин, склалися два основні підходи: це оцінка нинішнього стану як кризи сім'ї (фамілістична парадигма) і модернізаційна концепція. В концепції кризи сім'ї, яка аналізує трансформації соціальних цінностей і пріоритетів, що продукують різного роду ризики й загрози, прогнозується руйнування самого інституту сім'ї. Прихильники другого підходу вважають, що перехід від традиційної до сучасної сім'ї, плюралізм форм шлюбу й сімейних структур не повинні інтерпретуватися лише як відхилення від норми. Скоріше, вони свідчать про істотні й незворотні еволюційні зміни в самому інституті сім'ї. Вони вважають, що зміни сім'ї зумовлені загальносоціальними змінами, тобто модернізація суспільства спричиняє й трансформацію окремих його інститутів. До фамілістичної парадигми належить нова альтернативна школа соціології сім'ї. Серед сучасних представників цієї школи слід згадати Б. Бергер, Д. Бланкен-Хорна, Дж. Девіса, А. Карлсона, П. Морган, Д. Попеное, Р. Вайтфілда. Найбільш відомими представниками парадигми кризи сім'ї на пострадянському просторі є російські дослідники А. Антонов, В. Медков. Концепція модернізації сім'ї широко висвітлена у працях А. Вишневського, А. Волкова, С. Голода.

Різні аспекти функціонування сім'ї в нових умовах досліджують як українські вчені (О. Балакірева, С. Глазунов, А. Лантух, Н. Лаврінченко, Т. Медіна, А. Ноур, В. Пилипенко, Ю. Якубова та ін.), так і західні дослідники сімейної політики (А. Гаутер, Дж. Горник, В. Дюмон, У.Дж. Гуд, А. Карлсон, А. Кан, А. Кох, Ш. Кемерман, Дж. Льюїс, М. Мейерс, П. Мосс, Б. Пфау-Ефінгер, К. Росс, Ж. Сардін, Н. Стронник, Н. Фрейзер, Р. Хілл, А. Черлін та ін.).

Аналіз сімейної політики як структурного елемента соціальної політики простежено у працях українських дослідників Ю. Галусян, С. Глазунова, В. Захарченко, В. Кушакова, Т. Медіної, А. Ноура, Ю. Якубової, О. Яременка та ін.

Серед вітчизняних авторів комплекс проблем шлюбно-родинних взаємин розглядали в контексті соціально-філософського дискурсу: Н. Андреева,

В. Андрущенко, М. Бойченко, Є. Білик, А. Галович, О. Гомілко, М. Вернікова, Л. Саввінов, В. Ткачова, Н. Туліна, О. Чорний, Т. Руденко, І. Ковальова, С. Лазюк, М. Михальченко, Л. Усанова та інших.

Не зважаючи на активізацію досліджень в галузі сім'ї, залишається ще багато аспектів, що потребують вивчення. У зв'язку з цим наукове завдання роботи полягає у філософському дослідженні взаємозв'язку функцій сім'ї та шлюбу, вивченні впливу різних факторів на трансформацію сім'ї як соціокультурного явища.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертаційної роботи безпосередньо пов'язана з науково-дослідною темою кафедри соціальної філософії та філософії освіти Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова «Філософські засади єдності гуманітарних, природничих і технічних завдань в освіті сучасного вчителя» (затверджено наказом Міністерства освіти і науки України № 732 від 27 жовтня 2006 р. та рішенням Вченої ради Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова від 22 грудня 2010 р., протокол № 5). Тема дисертації затверджена Вченою радою Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (протокол № 5 від 23 грудня 2010 р.).

Метою дисертаційного дослідження є філософська концептуалізація основних тенденцій еволюції сім'ї в Україні в контексті державної політики України стосовно сім'ї.

Досягнення вказаної мети здійснювалося через постановку й вирішення таких завдань:

- уточнення понять «сім'я», «подружжя», «шлюб», «сімейна політика» в соціально-філософському дискурсі;
- дослідження історичного генезису української сім'ї й виокремлення особливостей її існування;
- уточнення теоретичних підходів до аналізу змін соціального інституту сім'ї на сучасному етапі;
- визначення впливу морально-духовно-етичної складової на стан інституції сім'ї;
- визначення місця й ролі сімейної політики в контексті Національної стратегії і Національної безпеки України;
- з'ясування соціально-філософських засад державної політики України стосовно сім'ї.

Об'єктом дисертаційного дослідження є сім'я як елемент інституційної структури українського суспільства.

Предметом дисертаційного дослідження є основні напрямки концептуалізація сімейних взаємин та впливу на них засобами державної політики в Україні.

Методологічна основа дослідження. Складність і унікальність сім'ї як соціального утворення пояснює множинність наукових підходів, застосованих до її дослідження у даній дисертації.

Використані загальнонаукові методи аналізу та синтезу, а також конструктивний метод, що полягає у з'ясуванні загальних принципів теоретичної реконструкції явищ сім'ї та шлюбу. Порівняльний метод було використано для співставлення основних наукових та філософських напрямків щодо тлумачення понять «сім'я» та «шлюб». Цивілізаційний підхід використано як такий, що найбільше відповідає аналізу змін у функціонуванні інституту сім'ї в умовах глобалізаційних процесів та з огляду на те, що Україна знаходиться на розломі соціального розвитку, а також системний підхід, завдяки застосуванню якого досягнуто узагальнення сімейної політики. У дослідженні використовувалися також принцип принцип детермінізму, принцип розвитку, принцип цілісності й принцип історизму.

Наукова новизна. У дисертаційній роботі досліджено основні фактори впливу на трансформацію сім'ї як соціокультурного феномену під кутом розробки організаційно-управлінського забезпечення удосконалення сімейної політики та механізмів її реалізації в сучасному українському суспільстві, а саме:

- уточнено поняття «подружжя», що визначається як добровільний союз між чоловіком і жінкою, заснований на взаємній любові, який передбачає народження і виховання дітей; шлюб – як добровільна згода між чоловіком та жінкою, яка має на меті спільне проживання, створення родини та виховання дітей; виявлено основні, існуючі у гуманітарному знанні теоретико-методологічні підходи щодо розуміння природи сім'ї та шлюбу: психоаналітичний, гендерний, соціологічно-футурологічний, фамілістичний, культурологічний, соціально-філософський;

- подано аналітичний огляд методологічних концепцій, у яких значна увага приділяється змінам, що відбулися з інститутом сім'ї та його функціями на початку XXI століття, висвітлюються основні тенденції розвитку шлюбно-сімейних відносин у сучасному суспільстві. Підкреслюється, що різні точки зору на сучасні проблеми розвитку інституту сім'ї, на можливість та ефективність їх вирішення викликають зацікавленість дослідників, відбиваються в суспільній свідомості та позначаються на заходах, систему яких можна визначити як «сімейну політику»;

- уточнено поняття «сімейна політика», що визначається як цілісна система заходів соціального, економічного, правового, організаційного характеру, спрямованих на удосконалення функціонування інституту сім'ї загалом, а також на поліпшення життєдіяльності окремих типів сімей;

- визначено моральні, духовні, етичні причини кризи інституції сім'ї: невідповідність до життя в подружжі тих, хто вступає в шлюб; незнання правди про подружжя, а часто і повне нерозуміння сутності подружнього життя; невміння і незнання послідовності побудови стосунків між хлопцем і дівчиною; легкодоступність розлучення, а також сексуальна розпущеність, що створює атмосферу всюдозволеності; зміна традиційних ролей подружжя у сім'ї; аборті тощо та запропоновано методи виходу з даної ситуації;

– набув подальшого розвитку аналіз тенденцій впливу на трансформаційні процеси у сфері сімейного життя: перехід родини з багатьма поколіннями в індивідуалістичну однулітню або бездітну сім'ю; замкнуте домогосподарство трансформувалося в економічну незалежність чоловіка і жінки; патріархальну мораль було витіснено сексуальною та феміністичною революцією. Обґрунтовано ідеологему про розвиток даних явищ, що став можливим завдяки розвитку постматеріалістичних цінностей, інституалізації, індивідуалізації, вульгаризації фрейдизму та глобалізації у формі вестернізації;

– виявлено витоки, сутність суперечностей у механізмі реалізації сімейної політики: недосконалість нормативно-правової бази; нерозробленість механізму ліцензування професійної діяльності у сфері надання соціальних послуг; відсутність стандартів якості надання соціальних послуг; відсутність повноцінного ринку соціальних послуг; недостатня представленість на ринку соціальних послуг недержавних суб'єктів; відсутність єдиних критеріїв якості та ефективності діяльності соціальних служб; низький престиж соціальної роботи в суспільстві.

Теоретичне та практичне значення полягає у новому прочитанні малодослідженої у вітчизняній літературі проблематики. Використані в роботі підходи можуть скласти методологічну базу для розробки соціально-філософських концепцій дослідження новітніх тенденцій трансформації сімейних відносин. Отримані результати дисертаційної роботи можуть бути використані в нормативних та спеціальних курсах з соціальної філософії, філософської антропології і філософії культури або розробках окремих спецкурсів з даної та суміжної проблематики, також можуть виступати основою для опрацювання соціальної та демографічної політики, напрямку її розвитку та ідейної забарвленості на загальнодержавному рівні.

Апробація результатів дисертаційного дослідження. Основні положення та висновки дисертаційного дослідження доповідались та обговорювались на засіданні кафедри соціальної філософії та філософії освіти Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, а також на ряді міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій та семінарів, а саме: Всеукраїнській науково-практичній конференції «Університет – позашкільний навчальний заклад – загальноосвітній навчальний заклад» (м. Київ, 2010); Міжнародній науковій конференції – Шості юридичні читання «Правова культура, правова свідомість і право» (м. Київ, 2010); III Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасне дошкілля: реалії та перспективи» (м. Київ, 2010); Міжнародній науковій конференції «Наукова еліта як соціально-економічний фактор розвитку держав в умовах глобалізації» (м. Київ, 2010); Міжнародній науково-практичній конференції «Соціальна робота на межі тисячоліть: концепції, технології, стратегії» (м. Київ, 2011); IV українсько-польському форумі «Розвиток педагогічних наук в Україні і Польщі на початку XXI століття» (м. Черкаси, 2011); Науково-практичній конференції «Основні напрями модернізації вищої освіти в контексті викликів епохи» (м. Київ-Глухів, 2011).

Публікації. Основні теоретичні положення і висновки дисертаційного дослідження опубліковано у 5 наукових роботах, серед яких: 4 – у фахових виданнях з філософських наук, 1 – у збірнику наукових праць.

Структура і обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (195 найменувань) та 1 додатку. Обсяг дисертаційного дослідження становить 191 сторінка, з них 170 сторінок основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційного дослідження, формулюється мета і завдання дослідження, визначено об'єкт та предмет дослідження, визначається методологічна база дослідження, розкривається наукова новизна його результатів, теоретичне і практичне значення. Наводяться дані про апробації та публікації основних результатів дослідження.

У **першому розділі** – «**Теоретичні засади вивчення сім'ї як соціальної системи**» – аналізуються і узагальнюються теоретичні засади соціокультурного пізнання інституції сім'ї в соціальній системі, у соціально-історичному і сучасному аспектах.

У **підрозділі 1.1.** – «*Визначення категоріального апарату та методології дослідження*» – проаналізовано розвиток соціальної філософії, як сфери знань, яка намагається пояснити природу і сутність соціальних подій, які відбуваються у сучасній добі. Питання сім'ї, як соціальної групи, протягом останніх 20 років почало виокремлюватися в окрему галузь знань.

Для розгляду даного питання визначено і уніфіковано понятійно-категоріальний апарат. Проаналізувавши основні лексичні значення слова «сім'я» та багатоаспектне вивчення такого складного соціального явища, як «сім'я», в дослідженнях кожної з наук, пов'язаних з аналізом феномену «сім'я» (юриспруденція, економіка, демографія, соціальна історія сім'ї у межах історичної науки, етнографія, психологія, соціологія, культурологія та культурна антропологія, соціальна філософія, філософія) ми прийшли до висновку, що соціально-гуманітарне знання до цього часу не виробило вичерпну дефініцію цього поняття. Дослідники кожної з наук у своїх визначеннях намагаються наголосити на певних особливостях даного поняття з огляду на свою дисципліну.

Сім'я виступає соціальним інститутом, а також як соціальна інституція, тобто вона виступає як упорядкована організація, як складова соціального порядку, яка задовольняє потреби людини як конкретного індивіда з урахуванням його особистих потреб.

Дане визначення поняття подружжя, яке на відміну від поняття сім'ї взагалі ніяк не окреслене в українській термінології. Подружжя – це добровільний союз між чоловіком і жінкою, заснований на взаємній любові, який передбачає народження і виховання дітей. Подружжя – означення стану, в якому перебувають два індивідуума, що мають на меті створення сім'ї та

можливе народження дітей. Поняття подружжя надзвичайно важливе по своїй суті, тому що є основою всього того, що покаже на кому і на чому будується і розвивається сім'я, родина і суспільство.

Шлюб – це добровільна згода між чоловіком та жінкою, яка має на меті спільне проживання, створення родини та виховання дітей.

Ці визначення дають підставу наголошувати про тотожність вживання даних термінів.

У деяких країнах світу узаконені одностатеві шлюби, в яких народження дітей неможливе і в сучасному глобалізованому світі, зокрема в Україні, відбувається боротьба цих двох способів трактування шлюбу та родини. Сім'я в сучасному світі зазнає впливу численних і глибоких змін у суспільстві та культурі. Тому проаналізувавши різні види шлюбу: цивільний, церковний, конкордатний та розглянувши шлюб з юридичної точки зору, врахувавши соціальні реалії ми прийшли до висновку про необхідність затримати процес зниження юридичних розходжень між формами шлюбу для стримування подальшого поглиблення кризи родини.

До сьогоднішнього дня сім'я була і залишається першою спільнотою, покликаною формувати цінності людської особи впродовж її зростання, та за допомогою поступового виховання довести її до повної людської та духовної зрілості.

Суспільство зацікавлене, щоб сім'я продовжувала виконувати свої основні функції. Для реалізації даної мети розробляється сімейна політика, яка регулює відносини між сім'єю, суспільством та державою, а також між індивідами в сім'ї з приводу реалізації сімейних функцій.

Теоретичне опрацювання різних підходів до інтерпретації категорії «сімейна політика» дало змогу за основу прийняти положення про те, що сімейна політика має розглядатися як Національна стратегія країни, яка повинна реалізовуватися через окреме Міністерство сім'ї і молоді, яке повинно реалізовувати сімейну політику в тісній взаємодії і співпраці з іншими профільними Міністерствами (освіти і науки, соціальної політики, охорони здоров'я, культури, юстиції). Сімейна політика також повинна розглядатися в контексті Національної безпеки країни.

У підрозділі 1.2. – «Соціальна сутність сім'ї: аналіз історично-філософського аспекту» – досліджено погляди і концепції філософів різних епох на сім'ю розуміння її сутності, перспектив розвитку, а також щодо розподілу у ній соціальних ролей. Антична епоха – Платон, Аристотель; Період Середньовіччя, епоха Відродження – Августин Блаженний, Т. Кампанела; Епоха Нового часу – Ф. Бекон, Дж. Локк, Ш. Фур'є, Дж. Міль, К.-А. Гельвецій, Ж.-Ж. Руссо, І. Кант, І. Фіхте, Г.В. Гегель, Ф. Енгельс; рубіж XIX і XX століття – О. Герцен, М.Г. Чернишевський, Д.І. Писарев, О.С. Хом'якова, М.О. Бердяєв, В.В. Розанов.

Проаналізувавши найбільш впливові та аргументовані філософські теорії щодо сім'ї як соціального організму, ми можемо досить умовно поділити їх на чотири напрямки.

Прихильники першого напрямку (зокрема, Аристотель), безпосередньо пов'язують виникнення суспільства із сім'єю та вважають її важливою соціальною структурою, яка має надзвичайні соціальні функції. Негаряди у сім'ї як соціальному інституті позначаються на всіх інших складових соціуму. Тут родина розглядається як своєрідна клітинка соціального організму, без якої функціонування держави й суспільства є неможливим. Патріархальна сім'я у цьому випадку розглядається в якості усталеного взірця, певної норми, інтереси ж суспільства і сім'ї практично збігаються.

Другий напрямок (його представники – Платон, Кампанелла та ін.) розглядає родину як таку соціальну структуру, яка хоч і виконувала певні соціальні функції, проте, на їхню думку, робила це не завжди добре, а суспільство і держава будуть їх виконувати краще. Інакше кажучи, мислителі цього напрямку пропонують фактично розчинити сім'ю в суспільстві.

Прибічники третього (Енгельс, Чернишевський, фемінізм), як і автори попереднього напрямку також вважають сім'ю соціальним інститутом, проте роблять зовсім інші висновки, бо вважають будь-яку соціальну інституцію (зокрема сім'ю) інструментом тиску, а то і гноблення особистості (особливо це стосується жіночої статі). У цьому випадку мислителі виступають за знищення (крайній варіант) сім'ї як інституції, або зміну патріархальної сім'ї на інші її типи.

Прихильники четвертого напрямку відмічають як позитивні, так і негативні впливи, які справляє сім'я на суспільство, розглядають її як певну цілісність, яка має унікальну природу, тому підкреслюють певне неспівпадіння інтересів цих інститутів, а тому виступають за таку державну політику, яка б виходила з інтересів сім'ї.

Таким чином, напрями тлумачення поняття сім'я можуть бути засновані виходячи з різних критеріїв чи ознак.

У підрозділі 1.3. – *«Сім'я та подружжя як феномен людської спільноти»* – досліджено першопричини створення сім'ї. Суть і завдання сім'ї визначені любов'ю. Тому сім'я отримує місію збереження і передавання любові. В любові найвищим і найціннішим є посвята себе іншій людині, відмова від самодостатності свого існування і своєї свідомості, задля добра і щастя іншої особи. Кожне окреме завдання сім'ї є виразом і конкретним виконанням цієї місії. Висвітлюється три основні завдання сім'ї: 1) творення спільноти осіб; 2) служіння життю; 3) участь у розвитку суспільства.

Заснована з любові й просякнута нею, сім'я є спільнотою осіб: чоловіка і жінки – як подружжя, батьків, дітей і родичів. Любов між чоловіком і жінкою в подружжі і похідна від неї, розширена форма їхньої любові – любов між членами цієї сім'ї: між батьками і дітьми, між братами і сестрами, між рідними і домашніми повинна вести сім'ю до щораз глибшої і міцнішої єдності, яка є фундаментом і основою подружньої і сімейної спільноти. Ця подружня спільнота має своє коріння в природному взаємному доповнюванні чоловіка і жінки й зміцнюється особистою волею подругів розділити цілу програму життя. Тому така спільнота є плодом і свідченням глибокої людської потреби.

Оскільки основою людського суспільства є подружжя спільнота, то сім'я, відповідно, є першою і життєдайною клітиною суспільства.

Завдяки своїй суті й покликанню, сім'я – далека від того, щоб бути закритою самою в собі, відкривається до інших сімей та суспільства, виконуючи своє суспільне завдання, яке не може обмежуватися тільки до народження і виховання, навіть якщо воно знаходить у цьому своє первинне й незамінне вираження. Тому сім'ї – окремо чи об'єднані в спілки – можуть і повинні присвятити себе різноманітній діяльності суспільного служіння. Суспільна роль сім'ї покликана також до вираження суспільної позиції у формі політичного втручання: сім'ї перші мають робити кроки для того, щоб закони та інституції держави не тільки не порушували прав та обов'язків сім'ї, а їх підтримували та позитивно захищали.

Український народ обрав шлях розбудови демократичної держави, в якій пануватиме принцип права. Формування правової культури суспільства потрібно починати з сім'ї та школи.

З одного боку батьки і діти насамперед мають оволодіти правовою культурою, в усіх аспектах, а з іншого боку, інституція держави зобов'язана розуміти і виконувати свою роль по відношенню до сім'ї.

Сім'я і суспільство мають взаємодоповнюючі (комплементарні) функції захисту та розвитку спільного добра всіх людей і кожного зокрема. Однак суспільство, а конкретніше – держава, повинно визнати, що сім'я – це спільнота, яка заснована на власному і первинному праві, а отже, держава строго зобов'язана у своїх стосунках із сім'ями дотримуватися принципу субсидиарності.

Зазначено недосконалість українського законодавства, щодо гарантій прав сім'ї і тому для прикладу, як орієнтир, проаналізовано «Хартію прав сім'ї».

У другому розділі – «Філософський аналіз особливостей інституту української сім'ї» – здійснено розгляд основних причин та наслідки руйнації української сім'ї. Розглянуто особливості сімейної політики, зокрема в сфері соціальної роботи. Проаналізовано питання духовної культури в світлі виховання і формації особи усіх відповідальних суспільних інституцій.

У підрозділі 2.1. – «Сучасний стан українського подружжя та сім'ї» – проаналізувавши основні етапи розвитку української сім'ї, такі як родова структура слов'янства, сім'я-грумада, патріархальна християнська сім'я, нуклеарна сім'я ми звертаємо увагу, в контексті глобальних змін в суспільстві, на негативні зміни, які в сімейних відносинах стали дуже виразними, починаючи з другої половини ХХ століття – збільшення розлучень, зменшення народжуваності, збільшення безплідних подружніх пар тощо. Ці зміни пов'язані з руйнацією традиційних цінностей і форм сімейного життя і шлюбу. Однак це не означає загибелі сім'ї як такої, бо зараз відкриваються нові, незнані раніше грані у сімейних стосунках.

Визначено основну причину розлучень в Україні, яка полягає в невідготованості людей до подружнього життя, часто великого, а то і повного

нерозуміння сутності подружнього життя. Окрім того розглянуто факти, які вказують на інші причини руйнації інституції сім'ї. Основну увагу звернено на морально-духовно-етичну складову. Наведено основний перелік факторів, які спричиняють руйнацію української сім'ї: невміння і незнання послідовності побудови стосунків; бездуховність, відкинення вічних моральних цінностей; легкодоступність процедури розлучення, а також сексуальна розпущеність, що створює атмосферу вседозволеності; життя пари «на віру», тобто без шлюбу, не передбачає подружніх прав та обов'язків; зміна традиційних ролей у сім'ї: різні уявлення про ідеальну модель сім'ї та про гендерний розподіл ролей; аборти – як пряме порушення основного права людини на життя; пропагування й застосування контрацепції; «евросирітство», Україна відзначається високим рівнем міграції населення, що в основному пов'язано із заробітчанством; негативним фактором є насилля в сім'ї, що має непередбачувані наслідки; в Україні більша половина дітей росте без батька; ЗМІ, завдання медіа – не нашкодити! Але часто є навпаки.

Проаналізувавши праці вчених виділено наступні основні функції сім'ї: репродуктивно-виховна; господарчо-економічна; функція психологічної, емоціональної підтримки; духовного спілкування; рекреативна; сексуальна.

У зв'язку з різким підвищенням життєвого рівня, зубожінням значної частини населення і якщо подібна ситуація затягнеться на достатньо довгий строк, то можна чекати змін шкали сімейних цінностей, а також, можливо, і всієї системи цінностей окремої особистості. На перше місце будуть виходити потреби і цінності більш низького рівня. Можна прогнозувати декілька негативних наслідків для сім'ї як соціального інституту, зокрема:

- економічні, екологічні і житлові труднощі в поєднанні з лібералізацією сексуальних стосунків призводять до того, що певна частина молоді буде відмовлятися від шлюбу або відкладати його на кращі часи. Внаслідок цього: більш широке розповсюдження альтернативних форм шлюбу та зростання позашлюбної народжуваності.

- вихід на пріоритетне місце в життєдіяльності сім'ї господарчо-економічної функції викликає зміни ієрархії сімейних потреб та цінностей у бік більшої примітивізації, зведення усієї життєдіяльності сім'ї та особистості до боротьби за елементарне фізичне виживання.

- недостатні матеріальні засоби в сім'ї призводять до деформування виховного процесу в сім'ї, до формування у підростаючого покоління обмежених, примітивних, суто матеріальних потреб.

Також наведено інші результати дослідження Всеукраїнського благодійного фонду «Сім'я» у співпраці з Головним Управлінням у справах сім'ї та молоді Київської міської державної адміністрації, Інститутом соціології Міжрегіональної Академії Управління Персоналом та Донецьким Державним університетом інформатики і штучного інтелекту, проведеного в жовтні – листопаді 2009 р. серед молоді міст Києва, Донецька та Львова на тему: «Уявлення про сім'ю та основні життєві пріоритети сучасної української молоді».

Зміни, що відбулися за останні 30 років, змінили візерунок не тільки зовнішнього світу, вони змінили свідомість людей та їх переконання. Діяльність або ідеї, що ще на початку ХХ ст. видавалась або фантастичною, або каральними (чи тим і тим одночасно) стала буденною реальністю сьогоденішнього дня.

В історичний момент, коли сім'я стає об'єктом дії численних сил, які намагаються її зруйнувати або принаймні спотворити, держава, знаючи, що благо суспільства та її власне благо глибинно пов'язані з благом сім'ї, повинна усвідомлювати нагальність своєї місії проголошувати всім людям Програму (родинну політику) стосовно подружжя і сім'ї, яка запевняє їх повну життєздатність та людський розвиток, роблячи таким чином свій внесок в оновлення суспільства.

У підрозділі 2.2. – «Причини і наслідки проблем інституції сім'ї та подружжя» – розглянуто проблематику особливостей сімейної політики, через соціальну роботу та соціальне обслуговування сімей, проаналізовано особливості такої підтримки. Оскільки сім'я є соціальним феноменом, вона не може не зазнавати змін у процесі історичного розвитку суспільства. Усе розмаїття наукових позицій можна звести до двох основних підходів (парадигм) до розгляду сучасних трансформацій сім'ї. Прибічники першого підходу вважають, що ці трансформації є ознаками кризового стану інституту сім'ї (інституційна парадигма кризи сім'ї, або фамілістична парадигма). У рамках другого підходу вони інтерпретуються як процес модернізації сім'ї (парадигма модернізації).

У світлі модерністського підходу ми розуміємо, що план щодо подружжя і сім'ї стосується чоловіків і жінок у конкретній дійсності їхнього щоденного існування в різних соціальних та культурних обставинах. Ось чому держава, заради сповнення свого обов'язку, повинна докласти зусиль для розпізнання умов, у яких подружжя і сім'ї живуть сьогодні. Також усвідомлено необхідність комплексного впровадження педагогічного процесу, щоб терпеливо проводити формацію людей, сімей і народу.

Виходячи з переконання, що сім'я у своїй суті є спільнотою, яка живучи в любові, повинна завжди знаходити в цьому джерелі любові постійну заохоту і бажання постійно приймати і шанувати кожного зі своїх членів у його найвищій гідності, як особи і сприяти його розвитку. В цей же час кожен член сім'ї осягає своє особове сповнення і зростання в безкорисливому самовідданні. Так плакється гідність і покликання окремих осіб. Такі стосунки повинні бути моральним критерієм автентичності подружжя та сімейних зв'язків. У цьому світлі розглянуто роль, права і завдання кожного члена сім'ї: жінки, чоловіка, дитини, похилих віком у сім'ї.

У підрозділі 2.3. – «Духовна культура в сім'ї» – проаналізувавши поняття «духовність» у філософській і психологічній науці і зрозумівши її тісний зв'язок з поняттям духовна культура, ми прийшли до висновку, що духовна культура особистості – це ціла система інтелектуального, морального, художньо-естетичного та емоційно-чуттєвого розвитку людини. Формування

духовності, духовної культури особистості – це формування її свідомості, світогляду, прилучення до економічного і культурного життя народу, це уклад життя сім'ї, роду, народу, нації.

Проаналізовано роль сім'ї і вчителя (педагога) у процесі формування життєвих цінностей та морального порядку особи. Наголошено на роль батьківської і материнської любові, як основного елементу, що визначає це завдання. Любов батьків надихає і забезпечує всю конкретну виховну діяльність, збагачуючи її такими цінностями, як доброта, ніжність, постійність, служіння, безкорисливість та жертвність, які є найкоштовнішими плодами любові. Сім'я є першою, однак, не єдиною і не виключною виховною спільнотою. Повинно бути безумовно забезпечене право батьків вибирати виховання, згідне з їхньою вірою. Держава і Церква мають обов'язок надавати сім'ям усляку можливу допомогу, щоб сім'ї могли правильно виконувати свої виховні завдання.

Питання відповідального батьківства розглянуто з точки зору різних легітимних і взаємопов'язаних аспектів. Наголошено на основні аспекти українського виховання і формації дітей. Усвідомлюючи, що молодь через деякий час становитиме ядро української національної інтелігенції, буде провідною силою як у сфері виробництва й управління суспільством, так і сфері культурного життя і духовності, держава повинна забезпечити формацію національних та загальнолюдських духовних й гуманістичних ціннісних орієнтирів учнівської і студентської молоді. А сім'я є і повинна бути першою й основною школою суспільного життя: у ній, як у спільноті любові, самовіддання є законом, що дає напрямок і зумовлює зростання.

У третьому розділі – «Сімейна політика держави: підходи до визначення та основні проблеми» – здійснено розгляд комплексного і збалансованого підходу в питанні формування і реалізації сімейної політики.

Розглянуто комплексний підхід по формуванню шкали життєвих цінностей і пріоритетів та підготовку до життя в Подружжі. Цей підхід повинен знайти своє відображення у формуванні і втіленні Національної стратегії зі збереження, формування і підтримки інституції сім'ї. Дана стратегія передбачає подальше розроблення і впровадження програм, що забезпечують відповідну підготовку до подружнього життя. Ця підготовка розділена на три основні етапи – дальша, ближча і безпосередня. Враховуючи практичну відсутність кваліфікованих фахівців з соціального супроводу і підтримки сім'ї, які можуть виконувати ці комплексні завдання вказується на необхідність створення Державного інституту родини і подружнього життя. Проаналізовано роль і вплив засобів масової інформації на формування дітей та батьків і наголошено на необхідності використання Державою свого пріоритетного права на ведення пропаганди сімейних цінностей, максимально використовуючи належний їй медіа ресурс. Звернено увагу на необхідність розробки і прийняття різних законодавчих актів, які забезпечують виконання цієї стратегії. Взято до уваги важливість національного виховання, яке формує повноцінну цілісну особистість, індивідуальність, яка високо цінує свою громадську, національну й

особисту гідність, честь і совість. Також необхідно визнати і оцінити громадські рухи і організації, які займаються сімейною тематикою і які в різний спосіб, під різними назвами та на різних рівнях задіяні в працю для сім'ї, враховуючи особливості, цілі, впливи й методи кожної з них. Загалом звернено увагу на особисту відповідальність кожного для збереження й підтримки цінностей і вимог сім'ї, виявляючи їй особливу любов.

Констатовано, що не залежно від змін, які відбулися в економіці, культурі і політиці України за останні роки і які безумовно торкнулися сфери сімейних відносин, сім'я залишається базовим соціальним інститутом. Підтримавши сім'ю в конкретних ситуаціях, а також активізувавши і укріпивши її внутрішні сили ми надамо змогу сім'ї бути достатньо незалежною частиною суспільства і як наслідок позитивно впливати на навколишній світ. Зокрема це стосується народження дітей. Відкритість до зачаття і народження дитини не визначається подальшим матеріальним забезпеченням (хоча воно є суттєвим) і не кількість коштів збільшують народжуваність, а передусім значне підвищення цінності дітей в свідомості осіб, які їх народжують.

Тому необхідна ретельно вивірена і логічно збудована система сімейної політики. Держава має можливість реалізовувати сімейну політику за допомогою наступних інструментів: юридичних норм, фінансової і матеріальної допомоги та допомоги у формі послуг. Нажаль ця концепція, яка в цілому знаходить своє відображення в державних документах, не підкріплюється ресурсами. А постановою чи програмою уряду чи ради не може принципово змінити ситуацію. Окрім того в суспільстві є дуже виразними втрата довіри громадян до політичних інститутів і відчуженість від влади. Для зміни цієї ситуації необхідні конкретні дії і до першочергових умов, завдяки яким можлива взаємодія сім'ї і держави, ми відносимо наступні.

По-перше, забезпечення максимально можливої зайнятості через різні форми власності, при якій за нормальну працю сім'я отримує б прибуток, здатний підтримати нормальний рівень життя. По-друге, введення системи кредитів, і не тільки пільгових під реальні для пересічних людей відсотки, для зміцнення матеріальних позицій сім'ї, зокрема для придбання і будівництва житла. Останнє має особливе значення і вимагає спеціальної житлової політики держави. По-третє, розвиток системи установ соціального обслуговування населення і підготовка армії кваліфікованих соціальних працівників.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення і вирішення наукового завдання, що виявляється в дослідженні феномену сім'ї в Україні в її соціальному і культурному вимірах. Розкрито форми і напрямки вдосконалення сімейної політики та механізми її реалізації. Підсумок дослідження дає змогу сформулювати низку висновків:

1. Використання соціально-філософського підходу дозволяє концептуально розглядати сім'ю як особливу сферу людської життєдіяльності,

як цілісну соціальну систему, що виступає визначальною стосовно всіх інших інституцій. Аналіз існуючих дефініцій сім'ї у філософії дозволив запропонувати нове визначення даного явища, а саме: «сім'я – це система зв'язків, взаємодій і відносин, яка базується на подружжі й кровній спорідненості, члени якої пов'язані любов'ю, побутом, спільністю проживання і в якій реалізуються потреби особистості й суспільства». Феномен подружжя тлумачиться як «добровільний союз між чоловіком і жінкою, заснований на взаємній любові, який передбачає народження і виховання дітей».

2. Різні тлумачення понять «сім'я» та «шлюб» в юридичному, культурно-історичному та повсякденно-побутовому (недійсному) значеннях і неузгодженість між даними поясненнями одного і того ж явища на практиці сприяють посиленню сімейно-шлюбної нестабільності і, як наслідок, поглиблюють демографічну кризу.

3. Історико-філософський аналіз галузі соціальної філософії і погляди філософів різних епох виявили багатогранну варіативність у концептуалізації явища сім'ї. Найкращий евристичний потенціал демонструє підхід, який, виходячи із системної тріади соціальних взаємодій «індивід – сім'я – суспільство», дозволяє наголошувати на унікальності та важливості сім'ї як для суспільства, так і для кожного його члена, нарешті, для державотворення.

4. Нівелювання тиску з боку родини, держави, релігії, інших соціальних груп, які панували раніше та одночасному підвищенні особистісних мотиваційних чинників при укладанні шлюбів, під впливом дії тотальної підміни цінностей, позначається на нестабільності та нетривалості сімейних союзів. Тому трансформація суспільства, як позитивне явище, яке визволяє індивіда із лещат соціального тиску, одночасно ставить його перед особистісним та відповідальним вибором, який, дуже часто, індивід не може зробити повноцінно, як наслідок індивід без соціального тиску та за відсутності відповідальності часто попадає, навмисно або мимо волі, до спіралі матримоніальної нестабільності (постійного одруження та розлучення).

5. Доведено, що найдоцільніше розглядати сімейну політику як Національну стратегію країни, яка повинна реалізовуватись через окреме Міністерство сім'ї і молоді, яке повинно реалізовувати сімейну політику в тісній взаємодії і співпраці з іншими профільними Міністерствами (освіти і науки, соціальної політики, охорони здоров'я, культури, юстиції). Нині існуючий стан регуляції сімейно-шлюбних відносин, що віднесено до функцій Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України визнано неконструктивним. Сімейна політика також повинна розглядатись в контексті Національної безпеки країни.

6. Сімейна політика визначена як цілісна система заходів соціального, економічного, правового, освітнього, організаційного характеру, спрямованих на підвищення ефективності функціонування соціального інституту сім'ї загалом, а також на покращення життєдіяльності окремих сімей.

7. До основних механізмів реалізації сімейної політики віднесено соціальну роботу з сім'ями та надання соціальних послуг сім'ям. Соціальні

послуги сім'ям – це комплекс заходів різного характеру, що здійснюються соціальними службами, спрямований на окремі сім'ї чи групи сімей з метою підтримки їх нормального функціонування. Соціальні послуги не тотожні соціальному захисту, це платна допомога, яка має індивідуальний характер, спрямована на вирішення не тільки матеріальних, але й психологічних, педагогічних, правових, медико-соціальних та інших проблем.

8. Головний акцент в соціальній роботі стосовно сім'ї повинен бути спрямований на попередження можливих проблем і негараздів, які можуть чекати сім'ю в майбутньому. Це комплексний підхід належної підготовки молоді до життя в подружжі, який знаходить своє вираження у довгостроковій, ближчій і безпосередній підготовці до життя в подружжі. Ці три етапи окреслюють період, який триває з моменту зачаття дитини і щонайменше до її повноліття. Така підготовка повинна бути на відповідальності усіх інституцій, які мають вплив на формування свідомості особи. Це інституції сім'ї, державні інституції (дошкільні заклади, середня і вища школи), церква, засоби масової інформації та різнопрофільні громадські організації.

9. Сім'я це стала інституція у просторі якої зростають, виховуються діти і формується особистість. Для того, щоб сім'я могла ефективно виконувати свою місію їй необхідно самій бути достатньо зрілою і готовою до виконання цих завдань. В державних інституціях необхідно ввести навчальні дисципліни і курси, які будуть забезпечувати підготовку молоді до побудови стосунків і сімейного життя. Після одруження подружжя повинно мати можливість користатися джерелами різноманітного супроводу молоді сім'ї. Співпраця церкви і держави може бути набагато більш плідною. Засоби масової інформації на сьогоднішній день мають більше руйнівного впливу на сім'ю, аніж сприятливого. Усі ініціативи міжнародних інституцій, держави та органів місцевого самоврядування тут повинні бути регламентовані законодавчо.

10. Для ефективного виконання сімейної політики потрібні кваліфіковані фахівці, яких повинен готувати новостворений профільний Державний інститут родини і подружнього життя. Визначені подальші кроки в напрямку наукового аналізу і концепції сімейної політики, механізмів її реалізації та координації дій різних суб'єктів, що беруть активну участь у розв'язанні проблем сім'ї, а також створення умов для переходу її квазісуб'єктів на рівень повноцінних суб'єктів сімейної політики.

Основні положення дисертаційного дослідження викладені у таких публікаціях автора:

1. Буковинський А.Й. Проблеми і перспективи розвитку сучасної української сім'ї / Адриан Буковинский // Гілея (науковий вісник): Збірник наукових праць. – К.: ВІР УАН, 2011. – Випуск 45(№ 3). – С. 304-310.

2. Буковинський А.Й. Аналіз історично-філософського аспекту соціальної сутності сім'ї / Адріан Буковинський // Гілея (науковий вісник): Збірник наукових праць. – К.: ВІР УАН, 2011. – Випуск 48(№ 6). – С. 383-392.

3. Буковинський А.Й. Курс приготування до життя в подружжі – потреба, зміст і результати / Адріан Буковинський // Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Філософія. Психологія. Педагогіка. – 2011. – № 1. – С. 32-35.

4. Буковинський А.Й. Духовна культура в сім'ї / Адріан Буковинський // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії: Збірник наукових праць. – Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, 2011. – Випуск 45. – С. 228-234.

5. Буковинський А.Й. Національна стратегія зі збереження, формування і підтримки інституції сім'ї: аспекти формування / Адріан Буковинський // Гілея (науковий вісник): Збірник наукових праць. – К.: ВІР УАН, 2011. – Випуск 52(№ 10). – Спецвипуск. – С. 300-306.

АНОТАЦІЇ

Буковинський А. Й. Сім'я як соціокультурний феномен в Україні. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії. – Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – Київ, 2012.

У дисертації проведено філософський аналіз проблем інституалізації сім'ї як особливої сфери людської життєдіяльності, цілісної соціальної системи, яка виступає визначальною відносно всіх інших інституцій, з точки зору соціальних змін в сучасному українському суспільстві. Запропоновані визначення понять шлюбу, сім'ї, подружжя, сімейної політики. Визначено три рівні тлумачення понять сім'я і шлюб. Виділено чотири напрями тлумачення соціальної сутності сім'ї. Виявлені тенденції впливу трансформаційних процесів в сучасному суспільстві на сферу сімейного життя, визначені причини кризи інституції сім'ї. Встановлено протиріччя між існуючими поглядами на шлюб і сімейне життя. Рекомендовано розглядати сімейну політику як чинник національної безпеки і Національної стратегії розвитку країни, в рамках окремого Міністерства сім'ї і молоді.

Рекомендовано застосування комплексного підходу до організації підготовки молоді до життя в шлюбі; створення механізму координації дій різних суб'єктів, які активно беруть участь у вирішенні проблем сім'ї – громадських організацій, бізнесу, добродійних фондів та ін. Рекомендовані напрями удосконалення Концепції сімейної політики в Україні.

Ключові слова: сім'я, сімейна політика, подружжя, шлюб, життя в подружжі, соціальний інститут, суспільство, трансформаційні процеси.

Буковинский А. И. Семья как социокультурный феномен в Украине. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата философских наук по специальности 09.00.03 – социальная философия и философия истории. – Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова. – Киев, 2012.

В диссертации проведен философский анализ проблем институции семьи как особой сферы человеческой жизнедеятельности, целостной социальной системы, которая выступает определяющей относительно всех других институций, с точки зрения социальных изменений в современном украинском обществе.

Проанализированы основные теоретические обобщения семейных взаимоотношений. Дано определение понятия супружества, как добровольного союза между мужчиной и женщиной, основанного на взаимной любви, который предусматривает рождение и воспитание детей.

Проведен анализ существующих философских определений семьи, предложено новое определение семьи как системы связей, взаимодействий и отношений, которая базируется на супругах и кровном родстве, члены которого связаны любовью, бытом, общностью обитания и в которой реализуются потребности личности и общества. Определены три уровня толкования понятий «семья» и «брак» – юридическое, культурно-историческое, повседневно-бытовое (медиальное).

На основе историко-философского анализа подходов ученых отмечена вариативность философских концепций семьи и выделены четыре философских направления относительно понимания ее социальной сущности. На основе анализа сделан вывод о том, что лучший эвристический потенциал соответствует подходу, который, исходя из системной триады социальных взаимодействий «индивид – семья – общество», позволяет отмечать уникальность и важность семьи как для общества, так и для каждого его члена.

Выявлены тенденции влияния трансформационных процессов в современном (информационном) обществе в сфере семейной жизни, которое проявляется в нестабильности и непродолжительности семейных союзов и одновременном повышении личностных мотивационных факторов при заключении браков и нивелированию давления со стороны семьи, государства, религии или других социальных групп, которые господствовали раньше.

Установлено, что трансформация, как позитивное явление, которое освобождает индивида из тисков социального давления, одновременно ставит его перед личностным и ответственным выбором, который, очень часто, индивид не может сделать полноценно и адекватно, потому он без социального давления и при отсутствии ответственности может попасть, преднамеренно или невольно, в спираль matrimониальной нестабильности (постоянного бракосочетания и развода).

В процессе сравнения основных концепций, которые объясняют институты брака и семейной жизни, установлено противоречие между

существующими взглядами на данную сферу, как такие, которые возникают из-за нехватки общего понимания природы самих явлений. Избыточное психологизирование или наоборот бихевиоризация данных социальных феноменов приводит к потере глубинного, сущностного, онтологического понимания, которым является семья и брак. Установлено, что однобокость в рассмотрении данных явлений приводит к их банализации и трактовке как внешних атрибутов.

Зафиксировано, что целесообразнее всего рассматривать семейную политику как Национальную стратегию страны, которая должна реализовываться через отдельное Министерство семьи и молодежи, которое должно реализовывать семейную политику в тесном взаимодействии и сотрудничестве с другими профильными Министерствами (образования и науки, социальной политики, здравоохранения, культуры, юстиции). Семейная политика также должна рассматриваться в контексте Национальной безопасности страны.

Семейная политика определена как целостная система мероприятий социального, экономического, правового, образовательного, организационного характера, направленных на повышение эффективности функционирования социального института семьи в целом, а также на улучшение жизнедеятельности отдельных семей.

В исследовании к основным механизмам реализации семейной политики отнесена социальная работа с семьями и предоставление социальных услуг семьям, а сама политика определена как механизм реализации семейной политики, которая заключается в предоставлении помощи разным типам семей, которые оказались в сложных жизненных обстоятельствах, для решения проблем, которые возникли перед ними.

Установлено, что главный акцент в социальной работе относительно семьи должен быть направлен на предупреждение возможных проблем и неурядиц, которые могут ожидать семью в будущем путем применения комплексного подхода независимой подготовки молодежи к жизни в браке, который должен найти свое выражение в дальнейшей, более близкой и непосредственной подготовке к жизни в браке. В диссертации определены моральные, духовные, этические причины кризиса институции семьи.

Рекомендовано создание в современном украинском обществе механизма координации действий разных субъектов, которые активно участвуют в решении проблем семьи — общественных организаций, бизнеса, благотворительных фондов и др. Концепция семейной политики должна предусматривать механизмы оптимального распределения социальной ответственности между ее основными субъектами, а также создание условий для перехода ее квазисубъектов на уровень полноценных субъектов семейной политики, то есть условий для их институционализации.

Ключевые слова: семья, семейная политика, супружество, брак, жизнь в супружестве, социальный институт, общество, трансформационные процессы.

Bukovytsky A. J. Family as a socio-cultural phenomenon in Ukraine. – Manuscript.

Thesis for the Candidate's degree in Philosophy, speciality 09.00.03 – social philosophy and philosophy of history. – National Pedagogical Dragomanov University. – Kyiv, 2012.

Thesis contains philosophical analysis of family institution problems as a special sphere of human activity, integral social frame that comes forward determining in relation to all other institutes from the point of view of social changes in modern Ukrainian society. Determinations of marriage, family, domestic policy concepts are proposed. Three interpretation levels of family and marriage concepts are determined. Four philosophical directions of family social essence understanding are selected.

Tendencies of transformation processes influence in modern (informative) society in the sphere of family life are discovered, reasons of family institution crisis are determined. Contradictions between existent views on the institutes of marriage and family life are set. Family politics is recommended to view as National strategy of a country in the frames of separate Ministry of family and youth.

Application of complex approach of independent preparation of youth to life in marriage is recommended; creation of coordination mechanism of different subjects actions who take active part in family problems solving – public organizations, business, benevolent funds and other is recommended. Directions of family politics Conception are recommended.

Key words: family, family policy, married couples, marriage, life in marriage, social institute, society, transformation processes.

Підписано до друку 20.02.2012 р. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Таймс.
Наклад 100 прим. Зам. № 102
Віддруковано з оригіналів

Видавництво Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова. 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9
Свідоцтво про реєстрацію № 1101 від 29.10.2002.
(044) 239-30-26

НБ НПУ

100132080

